

УНИВЕРЗИТЕТ У ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ПАЛЕ

РАДОВИ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
ФИЛОЛОШКЕ НАУКЕ

БРОЈ
18

Пале,
2016.

Published by:

Faculty of Philosophy, University of East Sarajevo

<http://www.ffuis.edu.ba>

Draga Mastilović

Editorial Board:

魏现军 (Wei Xianjun), Henan Polytechnic University, China

岳友熙 (Yue Youxi), Shandong University of Technology, China

Sanja Bošković Danojlić, University of Poitiers, France

Bas Aarts, University College London, United Kingdom

Branislav Drašković, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Ana Filimonova, Russian Academy of Sciences, Moscow, Russia

Arnaud François, University of Poitiers, France

Dragan Marušič, University of Primorska, Koper, Slovenia

Aleksandar Jokić, Portland State University, USA

Saša Knežević, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Biserka Košarac, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Mišo Kulić, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Svetlana Kurteš, University of Madeira, Portugal

Svetlana Stevanović, Kemerovo State University, Russia

Klavdija Kutnar, University of Primorska, Kopar, Slovenia

Stylios Lambakis, Institute of Historical Research, Athens, Greece

Marija Letić, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

George Mano, Tenri University, Japan

Jelena Marković, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Draga Mastilović, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Mirko Radić, University of Gävle, Sweden

Vladimir Vladičić, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Vjacheslav Yurko, Saratov State University, Russia

Zlatko Pavlović, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

General Editor:

Mišo Kulić

Editor-in-chief:

Marija Letić

Language Editing and Proofreading:

Aleksandra Savić

Prepress:

„Comesgrafika“ d.o.o. Banja Luka

Printed by:

„Comesgrafika“ d.o.o. Banja Luka

Circulation:

300 copies

Pale, 2016

ISSN 2490-3531

COBISS.BH-ID 7948294

ЛЕКСИКАЛИЗАЦИЈА РАДНОГ ГЛАГОЛСКОГ ПРИДЕВА ОД ГЛАГОЛА КРЕТАЊА (СИНТАКСИЧКО-СЕМАНТИЧКИ И ЛЕКСИКОГРАФСКИ АСПЕКТ)^{1**}

Апстракт: У раду ћемо анализирати попридевљене облике радног глаголског придева (РПР) који се у србистичкој литератури и нашим релевантним описним речницима идентификују као потпуно попридевљени или потпуно лексикализовани облици (на пример: истрчао, доспео, пали, налегли и др.). Циљ нам је да експлицирамо критеријуме (семантичке и формалне) на основу којих се, у теорији и домаћој лексикографској пракси, разумева разлика у степену лексикализованости придевски употребљених РПР-а у српском језику. Истраживање смо ограничили на глаголе са општим значењем кретања. Показало се да постоје модели семантичких трансформација на релацији глагол–придев који реферишу о степену лексикализованости придевски употребљених облика РПР-а.

Кључне речи: радни гл. придев, придевска служба, врсте речи, попридевљавање, лексикализација.

1.0. Иако придевска својства РПР-а потичу од његовог партиципског порекла², у савременој литератури радни гл. придев са својствима правог придева има статус *придева-конверзива*³, што значи нове, придевске јединице која је настала од већ постојеће глаголске. Тако, када се употреби

* aneta.spasojevic@gmail.com

^{1**} Овај рад је настао у оквиру пројекта 178009 *Лингвистичка истраживања савременог српског стандардног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који у целини финансира Министарство за просвету и науку и технолошки развој Републике Србије.

² Некадашњи партиципи имали су граматичке особине глагола и придева, а РПР је заправо партицип претерита актива II (в. Maretić, ³1963, стр. 232, 662; Стевановић, ⁴1989, стр. 720–725; Белић, 1999, стр. 385, 468–469).

³ У новије време, појава чији сегмент истражујемо предмет је дериватолошке литературе и дериватолошких поглавља сербокроатистичких граматика. О њој се саопштава као о једном од конверзијских типова: попридевљавању или адјективизацији (нпр. Barić i sar., 1997, стр. 301; Клајн, 2003, стр. 383–384, Станојчић, ¹¹2008, стр. 174; Станојчић, 2010, стр. 245; Пипер, ²2014, стр. 255). До Стевановића, међутим, РПР у служби придевских речи разматрао се у оквирима морфологије односно синтаксе (уп. Maretić, ³1963, стр. 232, 662; Стевановић, ⁴1989, стр. 720–725; Белић, 1999, стр. 385, 468–469).

у придевској служби и промени своја граматичка, семантичка и друга обележја, радни глаголски придев надилази актуелну, традиционалну поделу на врсте речи, о чему сведочи, рекли смо, његов статус конверзива и статус међукаategoriјалне лексичке јединице у савременим граматикама и савременој дескриптивној лексикографији.⁴

1.1. У фокусу овог рада налазе се облици РПР-а од глагола са општим значењем кретања који се у речницима и лингвистичкој литератури наводе као *потпуно лексикализовани* или *прави придеви*. Циљ је да се одреде дијагностички параметри за утврђивање степена њихове лексикализованости⁵, односно да се експлицирају имплицитна правила лексикографске обраде попридевљених РПР-а и размотри да ли дата обрада осликава адекватан степен лексикализације. Тиме би се прецизније дефинисала природа РПР-а који се сматрају лексикализованим са синхроног аспекта, а утврђени модели семантичких трансформација на релацији глагол–придев могли би обезбедити системност и уједначеност описа у српској лексикографској пракси. Грађу смо ексцерпирани из деветнаест објављених томова *Речника српскохрватскога књижевног и народног језика* (РСАНУ) и из *Речника српскохрватскога књижевног језика* (РМС), од облика *приспети*.⁶

2.0. У литератури се као важан фактор *потпуног попридевљавања* и настанка *правог* (*потпуног, простог, обичног*) *придева* од РПР-а наводи *измењено унутрашње значење* (уп. Марећић,³ 1963, стр. 662; Белић, 1998, стр. 277; Белић, 1999, стр. 385, 469; Стевановић,⁴ 1989, стр. 723–725) односно

⁴ У српским описним речницима попридевљени РПР дефинише се на три начина:

1) функционално-граматичком дефиницијом – којом се показују придевска морфолошка обележја РПР-а и његова синтаксичка функција: *одбегао* ијек. *одбјегао*, -гла, -гло (обично одр.) у *прид. служби*: *р. пр. од одбећи и одбјећи*;

2) типском, придевском описном дефиницијом – која показује семантички преображај РПР-а, његову потпуну лексикализованост, али не и везу са глаголском лексемом: *истрчао*, -ала, -ало *који стрчи, истурен, избочен*;

3) комбинованом дефиницијом – којом се жели показати двоструки карактер РПР-а у систему врста речи: *пали*, -ла, -ло (одр.) у *прид. служби*: *р. пр. од пасти*¹; исп. *пасти*¹ (7а, 8в, 10а) 1. а. *који је пао, погинуо* (у борби, боју): ~ борац. [...] б. *фиг. који није успео, који се урушио, престао да делује; пропао*. [...] 2. *морално пропао, посрнуо*. [...].

⁵ Термин *лексикализација* употребљавамо у најширем смислу – као процес којим од постојећих језичких јединица настају нове лексичке јединице (уп. Тафра, 2005b, 100 fn, 115. str. i d.).

⁶ Рад представља део ширег истраживања о попридевљавању радног глаголског придева у савременом српском језику за потребе докторске дисертације.

удаљено значење (в. Упутства РСАНУ, члан 302). Међутим, нигде није прецизирано шта се под овим подразумева, односно који су конкретни механизми унутрашње промене значења.⁷ Иако се она интуитивно може наслутити, сматрамо да се семантички и граматички критеријуми морају испитати, и то у оквиру сваке семантичке глаголске класе појединачно, будући да не би могао бити исти семантички механизам за настанак *правог придева* попут *зreo* и *правог придева* попут *истрчао* (уп. претходнонаведене изворе, као и Клајн, 2003, стр. 383; Станојчић, ¹¹2008, стр. 174, 405).

3.0. Предмет овог рада су глаголи кретања. Они припадају истоименој лексичко-семантичкој групи (ЛСГ) на основу обједињујуће семантичке компоненте – архисеме *кретање*. Међутим, способност попридевљавања немају сви глаголи кретања.⁸ Применом метода компоненцијалне анализе на глаголе из наше грађе, уочили смо да могућност придевске употребе имају они глаголи у чијој семској структури основног значења преовладава значење *управљеног кретања*⁹ које се на синтаксичком плану спецификује

⁷ У Белић, 1998, Белић, 1999, и Стевановић ⁴1989 под *променом унутрашњег значења* подразумева се семантичко удаљавање придевизираниог РПР-а од глагола. Ово се објашњава променом *привремености* вршења глаголске радње у *сталну* особину придева, као и тиме да „сви они [придевски употребљени РПР – прим. А.С.] значе нешто друго, а не оно што значи њихов радни придев“, чак и ако „између њих и глагола ... није прекинута семантичка веза“ (Стевановић, 1958, стр. 87; уп. и: Белић, 1934; Белић, 1937). У Упутствима РСАНУ препоручује се да се РПР у придевској служби евидентира као посебна одредница на следећи начин: уколико се значење није удаљило од глагола, одредницу дефинисати граматичком дефиницијом, односно, ако се значење удаљило, давати придевску описну дефиницију (в. Упутства РСАНУ, члан 302).

⁸ О придевској употреби РПР-а од глагола кретања такође се разматрало (в. Стевановић, ⁴1989, стр. 723 и д.), али се до данас остало на закључку да није довољно јасно шта неким глаголима дозвољава придевску употребу, а другима не (в. Клајн, 2003, стр. 384).

⁹ Под *глаголима кретања* у раду ћемо подразумевати лексеме којима се означава радња чијом реализацијом долази до самосталне (самоиницијативне или нехотичне) промене положаја субјекта радње у простору (уп. Стевановић, ⁴1989, стр. 553).

Под *управљеношћу*, *директивношћу* или *усмереношћу* подразумевамо ону сему у значењској структури кретања која показује однос ентитета који се креће према структурним елементима кретања – његовој почетној или завршној тачки, односно према путањи кретања (уп. Piper, ²2001, str. 68).

Директивност кретања једна је од изражених диференцијалних сема у основним значењима глагола кретања на којој се заснива класификација Д. Вујовић (в. Vučković, 2009, str. 36). На директивности се заснива и прва од седам описаних семантичко-синтаксичких подгрупа енглеских глагола кретања у класификацији

адвербијалном јединицом са просторним значењем¹⁰.

3.1. Од глагола управљеног кретања у речничком корпусу описним придевским дефиницијама представљени су следећи облици РПР-а: *доснео*, *истрчао*, *легао*, *налегли*, *насео*, *пали*, *приспео*, *пропао*, *прошао*, *утонуо*. Ослањајући се на члан 302 Упутстава РСАНУ и на цитирану лингвистичку литературу, могли бисмо извести закључак да су се наведени облици значењски удаљили од глаголских, да су пример унутрашње промене значења, те да су зато у речницима представљени као *потпуно попридевљене лексеме* (тј. лексеме лексикализоване у највишем степену). Међутим, поставља се питање: колико је потребно да се придевско значење *удаљи* од глаголског да би се сматрало лексикалованим? Може ли уопште *придев-конверзив* имати ново значење у односу на мотивни глагол?

4.0. Поређењем семантичких структура ексцерпираних *правих придева* и глагола који су их мотивисали уочили смо да су за *потпуно попридевљавање* РПР-а од глагола кретања продуктивна она глаголска значења која су заснована на физичкој особини усмереног кретања¹¹. Таква секундарна глаголска значења, у односу на примарно, мењају датом глаголу тип аргументске структуре и мењају лексичко-семантичку групу.

4.1. Узмимо за пример глагол *доспети* и његов РПР *доснео*. Потпуна лексикализација, према речничком корпусу, захватила је секундарна гл. значења 2а и 2б глагола *доспети*. Секундарно гл. значење *потпуно се развити*, *постати погодан за одређену намену*, *сазрети*, *стасати* (2а) настало је на семи физичке карактеристике управљеног кретања глагола *доспети* (чије је основно значење *достћи кретањем*, *напредовањем*, *допрети до нечега*), док се физичка карактеристика даље пренела са радње кретања на носиоца кретања: *доснео* значи *који се потпуно развио*, *који је постао погодан за одређену намену*; *стасао*, *зрео* (а). Дакле, конкретна семантичка трансформација у основи *потпуне лексикализације* РПР-а *доснео* започиње у структури глагола *доспети*: *кретање напред* (примарно гл. значење) → *напредовати у развоју* (секундарно гл. значење), а затим се наставља на релацији секундарно значење глагола *доспети* – придев *доснео*:

Б. Левин. Она их назива глаголима инхерентно усмереног кретања (енгл. Verbs of Inherently Directed Motion) (Левин [Levin], 1993, р. 263).

¹⁰ Ми овде нећемо разматрати да ли су те адвербијалне јединице облигаторне или не, будући да је за наш рад битна само њихова граматичка и семантичка комплементарност са глаголским значењем кретања.

¹¹ Физичке особине управљеног кретања манифестују се кроз значења аблативности, адлативности и перлативности (уп. Ковачевић, 1987, стр. 122), која су резултат просторних односа носиоца кретања и почетне или завршне тачке односно путање (уп. Vučković, 2009, str. 12).

напредовати у развоју (секундарно гл. значење) → *развијен, зрео* (придевско значење). Наведено се може представити моделом: [УСМЕРЕНО КРЕТАЊЕ ПОЈМА → ФИЗИЧКА ОСОБИНА УСМЕРЕНОГ КРЕТАЊА ПОЈМА → (ПСИХО)ФИЗИЧКА ОСОБИНА ПОЈМА]. Немогућност творења рекцијске везе идентичне оној из основног гл. значења потврђује да у придевизираном облику *доспео* нема компоненте кретања, тј. да је у структури овог глагола дошло до промене ЛСГ.¹²

Са друге стране, секундарно гл. значење *приспети за исплату* (26 фин.) пример је терминологизације глагола општег лексичког фонда. Терминолошко значење придевски употребљеног РПП-а добило је посебну, придевски успостављену тачку у речничком чланку, чиме му се лексикализованост „признаје“ на основу квалификације.

4.2. Исти однос као у пару *доспео* : *доспети* постоји и између значењских структура конверзивних јединица у пару *приспео* : *приспети*. Од примарног значења управљеног кретања *доћи, стићи куда* на семи физичке карактеристике таквог кретања настала су секундарна гл. значења 2а, б и в. Та значења придевски употребљена обрађена су као праве придевске лексеме са значењем одговарајуће (психо)физичке особине (*зreo, сазreo*). Тест употребе адвербијалне јединице са просторним значењем потврђује промену ЛСГ у структури овог глагола. Такође, у структури овог придева имамо пример лексикализације засноване на терминолошкој употреби облика РПП-а (*приспела меница* (РМС, под *приспео*)).

4.3. Тестом употребе месних адвербијалних јединица потврђујемо да придевски употребљен РПП *истрчао* у синтагмама *истрчали грудни кош* и *шилјати истрчали нос* (РСАНУ, под *истрчао*) означава физичку карактеристику делова тела, а не делове тела који су се одвојили, испали из својих лежишта (уп. *грудни кош је истрчао из груди* – надреална, семантички нова ситуација). Дакле, ово придевско значење није настало из примарног глаголског које такву адвербијалну јединицу подразумева.

У полисемантичкој структури глагола *истрчати*, рекло би се, нема значења које је мотивисало наведено придевско. Међутим, ако погледамо последњи пример за основно значење глагола (*Једном је истрчала млађа кћер да иде пред старијом, била је истучена* (РСАНУ, под *истрчати*)) и део дефиниције који се на њега односи (издвојен тачком и зарезом) *поћи нагло, брзо, устремити се*, приметимо да је наведено придевско значење могло настати из њега: *поћи нагло* може означавати намеру да се крене, али не и реализацију кретања (одвајање ентитета од подлоге), дакле, може реферисати о покрету тела ка напред, о устремљеном, нагнутом положају. То значи да је ово гл. значење у коме је активирана физичка особина кретања мотиватор

¹² Све дефиниције и примери у раду преузети су у оригиналу или парафразирањем из РСАНУ и РМС.

„правог“ придевског значења РПР-а, по истом обрасцу као у претходном примеру: [УСМЕРЕНО КРЕТАЊЕ ПОЈМА → ФИЗИЧКА ОСОБИНА УСМЕРЕНОГ КРЕТАЊА ПОЈМА → ФИЗИЧКА ОСОБИНА ПОЈМА], односно конкретније: *кретање изван нечег* → *бити устремљен, управљен* → *устремљен, управљен*.

4.4. Значења *надведен*, *наднесен* (под тачком 1) и *подливен*, *подустао* (*о крви*) (под тачком 2) придевизираниог РПР-а *насео* заснивају се на глаголским значењима *наднети се*, *надвити се изнад нечега* (5б) и *подлити се* (*о крви*) (6) глагола *насести*. Тестом пресликавања рекције из примарног гл. значења на придев израз би се обесмислио. И овде се понавља уочени образац семантичких промена који за конкретан однос *насести*–*насео* гласи: *кретање над нечим/под нечим* → *бити наднесен/подливен* → *наднесен/подливен*.

4.5. Увидом у семантичку структуру глагола *лећи* уочавамо да је значење придевске лексеме *легао* *слегнут*, *збијен*, *тврдо* настало категоријалном трансформацијом секундарног гл. значења *слећи се*, *сталожити се* (3б), које је медијално рефлексивно, што је дефиницијом у речнику и показано. Укључивање месне адвербијалне рекције уз придев променио би се смисао исказа. Осим што би се горенаведени образац семантичких трансформација могао и овде констатовати (конкретно: *вертикално кретање* → *бити слегнут* → *слегнут*), на речничко издвајање придевски употребљеног РПР-а *легао* има утицаја и његова употреба у стручном тексту.

4.6. Издвајање облика *налегли* као придевске лексеме није мотивисано променом унутрашњег значења већ његовом терминологијом. Из основног значења глагола *налећи* (*ослонити се*, *наслонити се*, *навалити се телом или делом тела на што или на кога*) настао је придев *налегао* са значењем *који належаје на дату страну*, уз трансформацију категоријалног значења. То се потврђује могућим додавањем глаголске рекције [на + нешто] (нпр. *два налегла угла троугла* : *два угла троугла налегла на дату страну*), што, међутим, не би било примерено математичком дискурсу.

4.7. Семантичким савњивањем преосталих глагола управљеног кретања из наше грађе са њиховим придевизираним облицима РПР-а потврђује се да се у основи лексикографског представљања потпуне лексикализације налази модел семантичких промена уочен у досадашњој анализи: [УСМЕРЕНО КРЕТАЊЕ ПОЈМА → ФИЗИЧКА ОСОБИНА УСМЕРЕНОГ КРЕТАЊА ПОЈМА → ФИЗИЧКА ОСОБИНА ПОЈМА].

Тако је кретање по вертикали наниже мотивисало развој секундарних значења глагола *пропасти* (*изгубити своје имање*, *имовину* или *изгубити осећање части*, *поштења* (ба, бб)), *утонути*¹³ (*угнути се*, *улегнути се* (3))

¹³ Иако смо класификацију ексцерпираних глагола вршили према основном глаголском значењу, а глагол *утонути* је у РМС обрађен као егзистенцијални глагол,

и *пасти* (*изгубити живот, погинути* (7a)), која су потом придевизирана преносом особине управљеног кретања са радње на њеног носиоца (*пропао* – *који је материјално упропаићен* (2a) или *који је пао морално* (2в); *утонуо* – *упао, увучен* (2); *пали* – *који је пао, погинуо* (1a)).¹⁴

4.8. Са друге стране, у РМС се за глагол *проћи* издваја као право, лексикализовано придевско значење РПР-а оно које је настало из секундарног глаголског значења *протећи, минути* (*о времену*) (9a). Иако се и у наведеном секундарном значењу дефинише глаголима кретања, специфичност субјекта тог кретања (временски појмови) мења ЛСГ глаголу, будући да он метафоризацијом *конкретно–апстрактно* овде добија егзистенцијално значење (уп. Лазић-Коњик, 2010, стр. 63).¹⁵ Мишљења смо да би се образац уочен у спроведеној анализи и овде могао применити: ако субјекат *прође*, он више из перспективе посматрача није видљив, дакле физички не постоји. Отуда је као прави придев издвојен облик *прошли* са егзистенцијалним значењем *који је минуо, који је био раније, претходно*.

5.0. Анализа придевски употребљених облика РПР-а од глагола кретања који су у речницима обрађени као *потпуно лексикализовани* тј. као *потпуно попридевљени* (а који се као такви наводе и у нашој лингвистичкој литератури) показала је да постоји семантички образац који се препознаје као код *унутрашње промене значења*. Видели смо да се померање значења придева у односу на глагол заправо заснива на промени ЛСГ унутар глаголске полисемантичке структуре, а не на настанку нових значења у структури придевске лексеме. Промена ЛСГ глагола кретања индукована је семом *физичке особине* усмереног кретања. На њој настала секундарна значења премештају глагол кретања у ЛСГ (психо)физичких стања или ЛСГ егзистенције. На синтаксичком плану промена ЛСГ потврђује се непресликавањем просторне адвербијалне реакције основног глаголског значења, тј. смањењем глаголске валенце за један степен.

Оваква лексичка и граматичка измена у полисемној структури глагола одговара схватању *граматикалне полисемије* Ирене Грицкат, тачније њеном трећем типу који се односи на промену граматичке природе лексеме

мишљења смо да се примарно значење овог глагола ипак заснива на семи *управљеног кретања*. Због тога смо га уврстили у анализу. У овом закључку ослањамо се на схватање да је природа семантичких реализација у оквиру једне лексеме значајан показатељ њених примарних семантичких компонената (уп. Драгићевић, 2010, стр. 134).

¹⁴ Наведени глаголски и придевски облици су вишезначни, али због уштеде простора семантичку трансформацију о којој говоримо илуструјемо само са по једним секундарним гл. значењем и од њега насталим придевским.

¹⁵ Когнитивисти би ово значење објаснили концептуализацијом апстрактног домена помоћу конкретног.

„условљену рекцијским моментом“ (Грицкат, 1967, стр. 226). Сам семантички процес осликава један њен механизам – лексичку метафору.

Када тако добијена значења почну да се употребљавају с придевском конституентском вредношћу, она мењају не само реченичну функцију него и категоријално обележје по формули [ОСОБИНА РАДЊЕ НЕКОГ ПОЈМА → ОСОБИНА ТОГ ПОЈМА]. Овако описан конверзивни процес упућује на претпоставку о томе да је попридевљавање РПР-а заправо семантички (а не творбени) процес који се заснива на метонимији.

Формула:

[УСМЕРЕНО КРЕТАЊЕ ПОЈМА (примарно гл. значење) → ФИЗИЧКА ОСОБИНА УСМЕРЕНОГ КРЕТАЊА ПОЈМА (секундарно гл. значење) → (ПСИХО)ФИЗИЧКА ОСОБИНА ПОЈМА (придевско значење)]

осликава, дакле, два семантичка обрасца која су у основи попридевљавања РПР-а од глагола са значењем кретања: (1) метафору на семантичком нивоу (у оквиру једне лексеме, тј. граматикалну полисемију) и (2) метонимију на категоријалној равни (између две лексеме, тј. конверзију).

5.1. Придевски употребљен РПР оваквих карактеристика у речницима добија статус *правог придева*. То би био први тип РПР-а који у српској лексикографији има статус *потпуно лексикализованог придева*.

Други тип чине случајеви придевске употребе оног значења глагола кретања које је терминологизовано (*доспела признаница, приспела меница, налегла катета*). Тада промена унутрашње семантике мотивног глагола није од пресудног значаја, односно значење *директивног кретања* не мора нужно да буде замењено другом семантиком (што се јесте догодило у *легла земља*), већ је терминолошка квалификација довољна да би се РПР представио као *прави придев*.

5.2. Промена ЛСГ постоји и у структури неких глагола управљеног кретања чији су попридевљени облици РПР-а дефинисани другим типом речничке дефиниције – формулом у *прид. служби*: *р. пр. од X*.¹⁶ Тако су, на пример, оба примера под придевском лексемом *замакао*¹⁷ настала из егзистенцијалног значења глагола управљеног кретања *замаћи* (1г) *ишчезнути, пропасти, постепено нестати* (на семи физичке особине

¹⁶ Оваквом, функционално-граматичком дефиницијом у речницима се најчешће дефинише РПР чија се придевска употреба односи на примарно значење глагола кретања. Међутим, у овом поступку није успостављена доследност.

¹⁷ РСАНУ: *замакао, замакла и замакла, –ло у придевској служби; р. пр. од замаћи*. — Шпанија ... пак таштим привиђењем већ замакле народне величине, не има да се више чим дичи у колу свјетских држава (Нод. 1, 57). Било је то давно нешто прије рата, у замаклом летном још увијек топлим мјесецу (Стипч., АСК 1955, 367).

кретања: кад субјекат замакне за нешто, он се не види, кад се не види - он не постоји). Тим значењем глагол *земаћи* припада другој ЛСГ, што потврђује и немогућност пресликавања глаголске рекције из основног гл. значења. Због тога што су ове трансформације засноване на обрасцу утврђеном у нашој анализи, наведене примере требало би, због доследности лексикографског поступка, представити као *потпуно лексикализоване*. Исто важи и за обраду одређених примера под придевским одредницама *испао*, *опао* итд.

6.0. Да резимирамо. При анализи придевски употребљених РПП-а важно је утврдити каква је граматичко-семантичка природа глаголских значења која се попридевљују. Од тога ће зависити тип речничке дефиниције, а управо он реферише о степену лексикализованости РПП-а. Наше истраживање је показало да се као *прави придеви* или као *придеви лексикализовани у највишем степену* препознају они који настају из секундарног гл. значења које је другачије ЛСГ него глагол у свом примарном значењу. Њихова семантика се доживљава као другачија, *удаљена* од глаголске, што се у речницима показује употребом типске придевске дефиниције. Када је мотиватор придевске употребе РПП-а основно гл. значење, степен лексикализованости је мањи, и такав РПП се дефинише функционално-граматичком дефиницијом.¹⁸

Уколико би се уочени принцип поштовао, лексикографи би могли да остваре уједначеност у успостављању датог типа одреднице.

ЛИТЕРАТУРА:

- Barić, E. i sar. (1997). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Levin, B. (1993). *English Verb Classes and Alternations: A Preliminary Investigation*. Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Maretić, T. (1963). *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Piper, P. (2001). *Jezik i prostor*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Tafra, B. (2005a). Konverzija kao gramatički i leksikografski problem. *Od riječi do rječnika* (str. 99–114). Zagreb: Školska knjiga.
- Tafra, B. (2005b). Leksikalizacija kao leksikološki i leksikografski problem. *Od riječi do rječnika* (str. 115–123). Zagreb: Školska knjiga.
- Vujović, D. (2009). *Semantička i derivaciona analiza glagola kretanja u srpskom jeziku*. (Doktorska disertacija). Filozofski fakultet u Novom Sadu.

¹⁸ Оправданост оваквог раздвајања разматраћемо другом приликом, након испитивања уочених односа на глаголима осталих семантичких поља.

- Белић, А. (1999). *Историја српског језика, Изабрана дела IV*. Београд: Завод за уџбенике.
- Белић, А. (1998). *О језичкој природи и језичком развоју, Изабрана дела I*. Београд: Завод за уџбенике.
- Белић, А. (1937). Више семантике! *Наш језик*, V, 129–135.
- Белић, А. (1934). О променљивости радног (прошлог) глаголског придева. *Наш језик*, II/2, 33–39.
- Гортан-Премк, Д. (2004). *Полисемеја и организација лексичког система у српском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Грицкат, И. (1967). Стилске фигуре у светлу језичких анализа. *Наш језик*, XVI/4, 217–235.
- Драгићевић, Р. (2010). *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Клајн, И. (2003). *Творба речи у савременом српском језику 2. Суфиксација и конверзија*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Институт за српски језик САНУ – Нови Сад: Матица српска.
- Ковачевић, М. (1987). Префиксација и њен утицај на форму и семантику синтагме. У: Станојчић, Ж.: *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 16/1 (119–128). Београд: МСЦ.
- Лазивић-Коњик, И. (2010). *Глаголи са егзистенцијалним значењем у српском језику*. (Докторска дисертација). Филозофски факултет у Новом Саду.
- Пипер, П., и Клајн, И. (2014). *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Спасојевић, М. (2011). Радни глаголски придев у систему врста речи. *Наш језик*, XLII/1–2, 25–39.
- Станојчић, Ж. (2010). *Грамматика српског књижевног језика*. Београд: Креативни центар.
- Станојчић, Ж., и Поповић, Љ. (2008). *Грамматика српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Стевановић, М. (1989). *Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнोजезичка норма) II. Синтакса*. Београд: Научно дело.
- Стевановић, М. (1958). Још нешто о придевској функцији радног глаголског придева. *Наш језик*, IX/3–4, 86–92.
- Стевановић, М. (1940). Рефлективни глаголи и променљивост глаголског придева. *Наш језик*, VII, 196–205.
- Упутства РСАНУ. *Упутства за израду Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ (интерни спис)*. Београд: Институт за српски језик САНУ.

ИЗВОРИ:

РСАНУ: *Речника српскохрватскога књижевног и народног језика*, I–XIX, Београд: Српска академија наука и уметности – Институт за српски језик, 1959–.

РМС: *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–VI, Нови Сад: Матица српска (I–III и Загреб: Матица хрватска), 1967–1976.

Aneta A. Spasojević

THE LEXICALIZATION OF THE PARTICIPLES
DERIVED FROM MOVEMENT VERBS
(*Syntactic, semantic and lexicographic aspect*)

Summary

The aim of our study was to analyze movement verbs and adjectives derived from them using the process of adjectivization. The SASA dictionary (RSANU) and the Dictionary of Matica srpska (RMS) provided the lexical material necessary to distinguish the semantical and grammatical parameters representing the base of this process. One of the most important conclusions we made is that the difference in the degree of the lexicalization of the participles derived from Serbian movement verbs depends upon the semantico-grammatical transformations of the secondary verb meanings, which are based on the change of the lexico-semantical group of movement verbs (the impact of lexical metaphor within the verb) and the transformation of the categorical properties of the lexeme (the metonymical impact on the verb–adjective relation). If we could use the model we defined in our study to identify the participle as being a real, completely lexicalized adjective, then we could develop a systematic and consistent lexicographic interpretation of these word-entries, all in the scope of Serbian descriptive lexicography.